

OS BENEFICIOS DUNHA EDUCACIÓN BILINGÜE

IRENE FERNÁNDEZ. MESTRA DE AUDIÓN E LINGUAXE

Durante este curso estanse a desenvolver no centro distintas actividades relacionadas coas diferentes culturas do mundo. Son moitos os elementos que conforman unha cultura, entre eles o idioma. É ben coñecida a riqueza que supoña o feito de aprender diferentes linguas. Neste artigo farase unha breve reflexión sobre o bilingüismo baseada en diferentes estudos relacionados coa neurociencia e a lingüística.

O bilingüismo estase a converter na regra máis que na excepción en moitas áreas do mundo, sendo ademais a situación lingüística en Galicia. As relacións internacionais, por unha banda, e a necesidade de triunfar na vida esixen o coñecemento de varias linguas; e por outra banda as pequenas comunidades lingüísticas reivindican a súa lingua autónoma como símbolo de unión e de identidade cultural.

Polo tanto, cando falamos das vantaxes que a nivel cognitivo e de desenvolvemento social aporta o bilingüismo, non so estámornos a referir á aprendizaxe de linguas estranxeiras, senón tamén á convivencia entre dúas linguas oficiais dentro dun mesmo territorio como é o caso do galego e do castelán.

Ademais de temas culturais e de identidade o bilingüismo dende os estudos da neurociencia aporta importantes beneficios no desenvolvemento cognitivo.

Aprendizaxe dun idioma e plasticidade cerebral

Grazas aos estudos da neurociencia podemos saber un pouco máis sobre como funciona o cerebro nos nenos bilingües e os beneficios de falar dous ou máis idiomas. O desenvolvemento da linguaxe prodúcese en paralelo ao desenvolvemento neuromadurativo do neno. Aínda que hai unha gran diversidade de linguas, en todas elas o desenvolvemento da linguaxe realiza-se do mesmo xeito dende o nacemento. Sen embargo o maior ou menor grao de estimulación que reciba o neno pode enriquecer ou frear a adquisición da linguaxe, xa que os ambientes de

maior estimulación activan máis os procesos de mielinización.

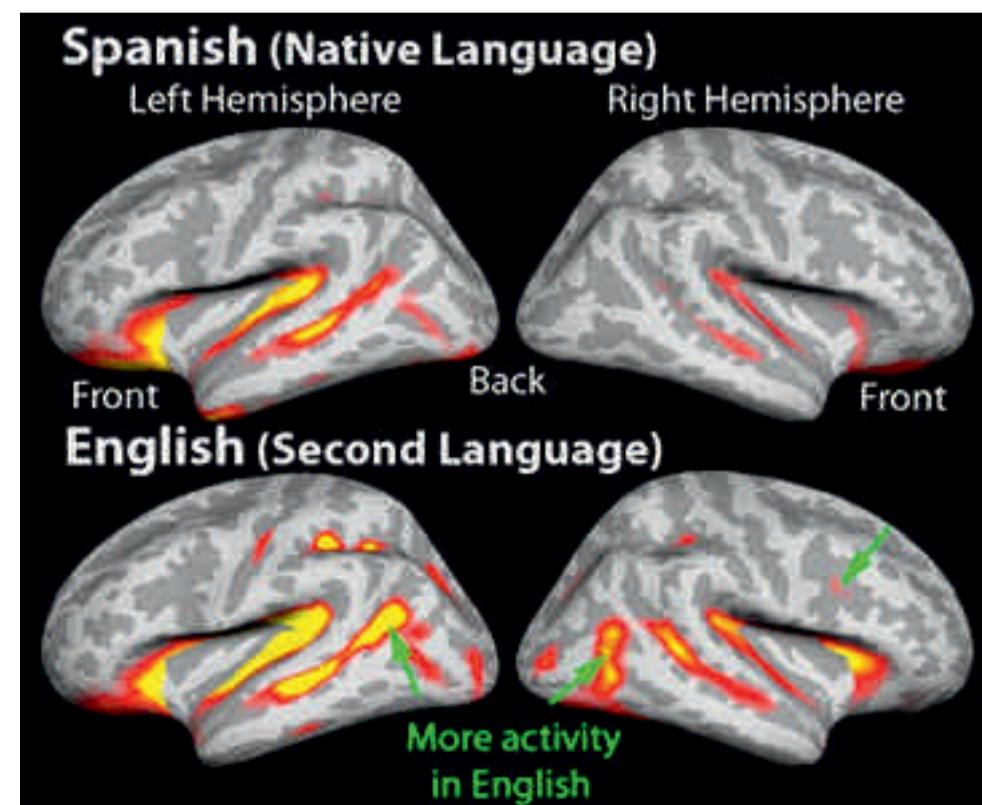
Entendemos como plasticidade cerebral a capacidade da estrutura cerebral para modificarse coa aprendizaxe, e depende fundamentalmente de dous factores: idade e experiencia vivida. Polo que respecta á idade, a plasticidade non é infinita estando ligada a períodos críticos nos que o cerebro está preparado para adquirir unha nova función.

A maioría dos nenos/as aprenden a falar de forma espontánea; cando as estruturas cerebrais estean maduras para incorporar unha nova función, o farán. Estes "períodos críticos" chámense así porque senón se adquire unha habilidade no momento óptimo de madurez cerebral logo será máis complexo ou se cadra imposible. Así, a detección e atención precoz dos problemas do neurodesenvolvemento a umento das posibilidades de mellora das capacidades do neno/a ao recibir a estimulación necesaria no momento oportuno.

O psicólogo Albert Costa, profesor investigador ICREA do Departamento de Tecnoloxías da Información e as Comunicacións da UPF, leva moitos anos estudando os mecanismos

cos que o noso cerebro logra distinguir entre dúas ou máis linguas sen confundirse.

Albert Costa sinala que "a lingua xe é unha das capacidades cognitivas máis complexas, polo que nesta capacidade interveñen moitas áreas do cerebro facendo un traballo moi coordinado e sistematizado: é sabido que o hemisferio esquerdo está máis involucrado nos procesos analíticos e lóxicos, mentres que o derecho está máis relacionado cos emocionais e sociais, aínda que esta non é unha separación definida. O idioma navega entre ambos hemisferios."

Cando falamos dun neno ou nena hábil para aprender unha segunda lingua seguramente tamén o é para aprender a súa lingua materna, se é monolingüe. Isto dependerá desas estruturas cerebrais que interveñen na linguaxe, más sensibles ou plásticas na adquisición de novos sons. Con todo, isto non nos ten que preocupar; cunha boa exposición á segunda lingua, os nenos e as nenas menos habilidosos para os idiomas aprenderán perfectamente, sobre todo se os modelos aos que están expostos son bos.

Cando é o mellor momento para aprender unha segunda lingua.

O primeiro que temos que considerar é que en calquera idioma existen distintos compoñentes. O léxico e os sons, ou fonemas, son dous deles. Con respecto ao léxico, a capacidade para aprender novas palabras queda aberta para toda a vida. De feito estamos constantemente aprendendo novas palabras. Como para isto non hai límite de idade que sexa antes ou despois non ten maior

polo que ao reproducilas comete errores de pronunciación".

Neste sentido é tan importante a exposición á segunda lingua que incluso sendo bilingüe desde o nacemento, se non se está en contacto constante coas dúas linguas, rematará por perderse a que non se escoita con frecuencia.

Os bebés utilizan diferentes mecanismos para entender ás persoas do seu entorno e aprender a falar. Un equipo da Universidade de Barcelona identificou unha das estratexias que empregan para aprender dúas linguas sen esforzo aparente. Segundo o estudo publicado na revista Psychological Science, os bebés bilingües dirixen a atención á boca dos seus interlocutores antes e durante máis tempo que os bebés monolingües da mesma idade. Este mecanismo parece crucial para diferenciar as dúas linguas e facilitar a súa aprendizaxe.

Pero ademais da importancia de estar expostos desde moi novos ao idioma, o compoñente emocional é outro gran factor que hai que considerar. A exposición auditiva

descartar o irrelevante. Os nenos bilingües están afeitos a facer estes "malabares" para decidir entre unha lingua e outra, o que implica un bo exercicio cerebral para outras decisiós da súa vida e tamén para saltar dunha actividade a outra sen problema.

- Favorece o control executivo ao estimular procesos cognitivos tales como atención, flexibilidade mental, memoria, planificación...
- Sábese que un cerebro máis san é un que se exercita máis: o bilingüismo antóllase como bo adestramento para manter ao cerebro en forma debido ao esforzo extra que debe realizar ao focalizarse só nunha lingua cada vez que fala, le, escoita. De feito, o bilingüismo obriga ao cerebro a resolver unha especie de "conflicto interno", dotando á mente dun adestramento que fortalece os seus músculos cognitivos. Os nenos e nenas de Educación Infantil que aprenden nun entorno bilingüe tenden a ser máis flexibles no seu comportamento cognitivo e comezan a comprender máis profundamente a unha idade temperá as sutilezas de como funciona a linguaxe.

Crese que esta é unha das razóns polas que as persoas expostas a unha educación bilingüe desenvolven unha mellor agudeza mental dende o principio, adquirindo as ferramentas para resolver enigmas mentais complexos. Outra investigación suxire que os estudiantes bilingües son mellores no procesamento do son e, por tanto, é moito máis probable que presten atención en clase, sexa cal sexa o tema que se estea a traballar.

- Aporta beneficios para a saúde a longo prazo. Existe un recente interese por investigar sobre como os beneficios cognitivos do bilingüismo inflúen positivamente na loita contra as enfermidades neurolóxicas. Por exemplo, os investigadores en Gales están a estudar se recibir educación en inglés e galés pode axudar a atrasar a demencia e mesmo a enfermidade de Parkinson en etapas posteriores da vida.

Gales non é o único lugar onde a investigación sobre o bilingüismo e a saúde mental a

longo prazo é de interese. En California descubriuse que, as persoas cun maior grao de bilingüismo -medido a través dunha avaliación comparativa da competencia en cada idioma- foron máis resistentes que outros ao comezo da demencia e a presentar síntomas da enfermidade de Alzheimer: canto maior é o grao de bilingüismo, máis tarde a idade de comezo.

A imaxe da páxina anterior corresponde a unha resonancia magnética na que se observa como o bilingüismo conduce a un aumento das actividades cerebrais.

Preocupacións polos efectos dunha educación bilingüe

relevancia. Sen embargo, a idade si ten importancia na aprendizaxe dos fonemas. Se xuntamos todas as linguas do mundo atoparemos mais de 800 sons diferentes, dos que cada idioma usa uns 40 como media.

Un estudo dirixido por Núria Sebastián-Gallés, da Universidade Pompeu Fabra, e Laura Bosch, da Universidade de Barcelona, pon de manifesto que ata os catro meses de idade os bebés (bilingües e monolingües) son capaces de discriminar entre dúas linguas porque poden distinguir as particularidades exclusivas de cada un dos fonemas. Por iso, nesta etapa, os nenos e as nenas poden aprender calquera idioma ao que estean expostos grazas á gran plasticidade do seu cerebro. A partir dos cinco meses esta habilidade innata comeza a decaer reconhecendo so os fonemas que máis escoitan ao seu redor. En definitiva, tal e como afirma Albert Costa "así como coa idade vai aumentando a capacidade para aumentar palabras novas, sen ningún límite, vai diminuíndo a capacidade de crear un repertorio fonolóxico novo, é dicir, a capacidade para aprender novos sons". Isto supón que te fas moi bo para identificar os sons aos que estás exposto de neno e malo para facelo cos que non o estás, o que se coñece como estreitamento conceptual. Por exemplo, se un neno chino non está exposto ao "R" e ao "L", non percibe as propiedades exclusivas destas letras, non as distingue nin diferencia,

sen comunicación afectiva non é suficiente. A interacción con outras persoas resulta esencial para a aprendizaxe polo que actividades como ver a televisión noutro idioma ou escoitar gravacións non son suficientes, poden usarse como complemento, pero considerando como é o desenvolvemento lingüístico dende o nacemento estas non son as estratexias máis exitosas.

Beneficios do bilingüismo

Son moitos os estudos recentes sobre os efectos positivos dunha educación bilingüe. O máis evidente é o feito de que os nenos e as nenas podan ampliar o seu mundo social, cultural e literario pero ademais, o feito de estar exposto a unha educación bilingüe e de crecer cun alto nivel de alfabetización en dous ou máis idiomas, fai máis probable que se desenvolvan mellores habilidades cognitivas que supoñan vantaxes para a aprendizaxe e o progreso na vida posterior.

Distintas investigacións conclúen que o bilingüismo:

- Aumenta a capacidade de separar dous códigos distintos (os idiomas) e de centrarse nun, sen interferencias do outro. Isto chámase control atencional, que conduce a quedar co relevante e

Pode causar problemas de fala ou linguaxe a aprendizaxe de dúas linguas? Non. No mundo enteiro, os nenos aprenden máis dun idioma sen por iso sufrir problemas de fala ou de linguaxe. Os nenos e nenas bilingües desenvolven as súas destreza de linguaxe do mesmo xeito que o fan o resto.

Se ben a maioría somos conscientes da riqueza de estar expostos a máis dun idioma dende idades temperás, pode que nalgúns casos haxa preocupación por si o feito de desenvolverse nun contexto bilingüe poda supoñer a adquisición de habilidades máis pobres en ambos idiomas,

